

DOKTORANDSKÉ PŘÍSPĚVKY

Vypořádání majetkových poměrů manželů z pohledu evropského mezinárodního práva soukromého*

Distribution of the Matrimonial Property
in European Private International Law

Lucie Zavadilová**

Abstrakt

Pokračující proces europeizace mezinárodního rodinného a dědického práva vyústil v přijetí dvou významných právních předpisů – nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení, a dále nařízení Rady (EU) 2016/1103 provádějícího posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství. Byť je unijní úprava rozdělena do dvou samostatných právních nástrojů, představuje vypořádání majetkových poměrů manželů často nutný předpoklad pro vypořádání dědictví po zemřelém manželovi. Cílem předkládaného článku je analyzovat, do jaké míry se podařilo obě nařízení zkoordinovat, a to zejména pokud jde o otázku jejich působnosti a problematiku určení práva rozhodného.

Klíčová slova

Dědictví; majetkové poměry manželů; mezinárodní prvek; nařízení o dědictví; nařízení o majetkových poměrech manželů; smrt jednoho z manželů; vypořádání majetku.

Abstract

An ongoing process of Europeanization of international family and succession law resulted in the adoption of two important legal instruments – the Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession, and the Council Regulation (EU) 2016/1103 implementing enhanced cooperation in the area of jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes. Even there are two separate EU instruments, the distribution

* Článek byl vytvořen v rámci projektu: Praktické aspekty aplikace Nařízení o dědictví v mezinárodním, unijním a vnitrostátním kontextu (MUNI/A/1354/2016).

** Mgr. Lucie Zavadilová, doktorandka, Katedra mezinárodního a evropského práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Ph.D. student, Department of International and European Law, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic/ Email: lucie.zavadilova@mail.muni.cz

of the matrimonial property often constitutes a prerequisite for the distribution of the estate of a deceased spouse. The aim of this article is to analyse whether these regulations have been coordinated, especially with respect to their scope of application and the determination of the applicable law.

Keywords

Cross-Border Element; Death of One of the Spouses; Distribution of Property; Matrimonial Property Regimes; Matrimonial Property Regulation; Succession; Succession Regulation.

Úvod

V důsledku vzrůstající mobility osob v rámci evropského justičního prostoru dochází také ke stále častějšímu navazování rodinněprávních poměrů, v nichž se vyskytuje mezinárodní prvek.¹ Patrný je i nárůst tzv. mezinárodních manželství². V této souvislosti máme na mysli nejenom smíšená či migrující manželství (tj. manželství osob různé státní příslušnosti nebo osob žijících v zemi odlišné od země jejich původu)³, ale také situace, vlastní-li manželé majetek ve více státech. Zahrnout lze rovněž případy, kdy k rozvodu manželství dojde v jiné zemi, než je země jejich státní příslušnosti.⁴

Nikoli výjimečně se tedy soudy musí zabývat otázkou vypořádání majetkových poměrů mezinárodních manželů. Potřeba vypořádat společný majetek se přitom nejčastěji vyskytuje právě v souvislosti s rozvodem manželství či smrtí jednoho z manželů.⁵ S ohledem na omezený rozsah tohoto článku se autorka bude v dalším textu zabývat pouze dílčí problematikou vypořádání majetkových poměrů manželů s mezinárodním prvkem v případě smrti jednoho z manželů.

Na úvod je nutné říci, že smrt jednoho z manželů je sama o sobě traumatickou událostí. Životní situaci pozůstalého manžela mohou ještě více ztížit problémy právní, doprovází-li následné vypořádání majetku. V případech s mezinárodním prvkem se může zdát nalezení konkrétního řešení ještě komplikovanější. Je proto snahou zákonodárce zajistit, aby o vypořádání majetkových poměrů manželů i otázkách souvisejících rozhodoval

1 Shodně KYSELOVSKÁ, Tereza. Rodinné právo. In: ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Klára DRLIČKOVÁ, Tereza KYSELOVSKÁ a Jiří VALDHANS. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 245. ISBN 978-80-7552-864-3.

2 Autorka si uvědomuje, že pojmy „mezinárodní manželství“ či „mezinárodní manželé“ nejsou zcela přesné, protože jak je uvedeno v dalším textu, zahrnují v praxi různé situace, v nichž se vyskytuje relevantní mezinárodní prvek. Vzhledem k tomu, že je předkládaný článek určen nejenom odborníkům na mezinárodní právo soukromé, ale i širší odborné a laické veřejnosti, považuje však autorka používání těchto pojmů v dále vymezeném významu za výstižné a srozumitelné.

3 ZAVADILOVÁ, Marta. § 49 (Právo rozhodné pro poměry mezi manžely). In: PAUKNEROVÁ, Monika, Naděžda ROZEHNALOVÁ, Marta ZAVADILOVÁ a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 338. ISBN 978-80-7478-368-5.

4 VIARENCO, Ilaria. The EU Proposal on Matrimonial Property Regimes – Some General Remarks. In: ŠARČEVIĆ, Petar a Paul VOLKEN (eds.). *Yearbook of Private International Law. Volume XIII – 2011*. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2011, s. 200. ISBN 978-3-86653-224-4.

5 VIARENCO, 2011, op. cit., s. 208.

jeden soud, a aby se všechny aspekty této situace řídily právním řádem jednoho státu.⁶ Sledovaným záměrem je nejenom dosažení větší právní jistoty a předvídatelnosti výsledků⁷, ale v globálním pohledu také usnadnění volného pohybu osob.

Lze konstatovat, že hmotněprávní úprava rodinného a dědického práva se v jednotlivých státech značně liší. Tyto rozdíly jsou důsledkem vlivu nejrůznějších kulturních, společenských a náboženských tradic⁸, které hrají v těchto oblastech mimořádně významnou roli. Nicméně, po mnoha letech příprav, vyjednávání a hledání politického kompromisu zaznamenala Evropská unie úspěch alespoň v oblasti mezinárodního práva soukromého. Nejprve bylo v roce 2012 přijato nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení⁹ (dále jen „nařízení o dědictví“). Následně v roce 2016 došlo k přijetí nařízení Rady (EU) 2016/1103 provádějícího posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství¹⁰ (dále jen „nařízení o majetkových poměrech manželů“). Obě nařízení jsou výsledkem pokračujícího procesu europeizace mezinárodního rodinného a dědického práva, jemuž je v rámci Evropské unie v posledních letech věnována zvýšená pozornost.¹¹

6 VIARENGO, Ilaria. Choice of law agreements in property regimes, divorce, and succession: stress-testing the new EU Regulations. *ERA Forum* [online]. 2017, Vol. 17, Iss. 4, s. 546 [cit. 2. 9. 2017]. Dostupné z: <https://link.springer.com/>

7 K právní jistotě a předvídatelnosti v podrobnostech vizte PFEIFFER, Magdalena. Legal Certainty and Predictability in International Succession Law. *Journal of Private International Law* [online]. 2016, Vol. 12, no. 3, s. 566–559 [cit. 16. 9. 2017]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/>

8 KUČERA, Zdeněk a Magdalena PFEIFFER. Rodinné právo. In: KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ, Květoslav RŮŽIČKA a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vyd. Plzeň–Brno: Aleš Čeněk–Doplňek, 2015, s. 328. ISBN 978-80-7380-550-0.

9 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 28. 8. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/>. Pro přehlednou analýzu v české literatuře vizte např. PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 265–277. ISBN 978-80-7400-504-6; DRLIČKOVÁ, Klára. Dědické právní poměry. In: ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Klára DRLIČKOVÁ, Tereza KYSELOVSKÁ a Jiří VALDHANS. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 224–242. ISBN 978-80-7552-864-3.

10 Nařízení Rady (EU) 2016/1103 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 28. 8. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/>

11 GRAY, Jacqueline a Pablo QUINZÁ REDONDO. The Coordination of Jurisdiction and Applicable Law in Related Proceedings: The Interaction between the Proposal on Matrimonial Property Regimes and the Regulations on Divorce and Succession. In: BERGÉ, Jean-Sylvestre, Stéphanie FRANCO a Miguel GARDEÑES SANTIAGO (eds.). *Boundaries of European Private International Law*. Brussels: Bruylant, 2015, s. 638. ISBN 978-2-8027-4697-3.

Byť je unijní úprava rozdělena do dvou samostatných nařízeních (nutno podotknout, že dosti obsáhlých), představuje často vypořádání majetkových poměrů manželů nezbytný předpoklad pro to, aby mohlo dojít k vypořádání dědictví po zemřelém manželovi.¹² A proto se tyto otázky – v závislosti na *lex fori* – řeší v rámci jednoho řízení.¹³ Cílem předkládaného článku je analyzovat, do jaké míry se podařilo obě nařízení zkoordinovat, a to zejména pokud jde o otázku jejich působnosti a problematiku určování práva rozhodného. Vzhledem k tomu, že se jedná o právní úpravu aktuální, jež se teprve pozvolna dostává do povědomí širší odborné i laické veřejnosti, chtěla by autorka rovněž upozornit na přetrvávající problémy a nejasnosti spojené se vzájemným vztahem i samotnou aplikací nařízeních o dědictví a nařízeních o majetkových poměrech manželů, s nimiž se bude muset praxe v budoucnu vypořádat. Nejedná se tedy o problematiku relevantní pouze z hlediska teoretického, nýbrž i praktického. Ambicí ovšem není vyčerpávající zpracování uvedeného tématu, ale spíše jeho základní představení.

1 Vymezení působnosti předpisů a další související problémy

Pokud jde o územní působnost, lze konstatovat, že ani jedním z těchto nástrojů nejsou vázány všechny členské státy EU. Nařízení o dědictví je použitelné ve všech členských státech s výjimkou Velké Británie, Irsku a Dánska.¹⁴ Nařízení o majetkových poměrech manželů bylo přijato pouze formou posílené spolupráce¹⁵, protože se při jeho přijímání nepodařilo dosáhnout potřebné jednomyslnosti.¹⁶ Z toho důvodu je závazné a přímo použitelné v tzv. zúčastněných členských státech, kterých je aktuálně 19, a to včetně České

12 BONOMI, Andrea. The Interaction among the Future EU Instruments on Matrimonial Property, Registered Partnerships and Successions. In: ŠARČEVIĆ, Petar a Paul VOLKEN (eds.). *Yearbook of Private International Law. Volume XIII – 2011*. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2011, s. 218. ISBN 978-3-86653-224-4.

13 VIARENGO, 2017, op. cit., s. 546.

14 Bod 82, 83 preambule nařízeních o dědictví.

15 Posílená spolupráce byla navázána podle čl. 20 Smlouvy o Evropské unii a čl. 326 – 334 Smlouvy o fungování Evropské unie. Viz Smlouva o Evropské unii, konsolidované znění. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 4. 11. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/>; Smlouva o fungování Evropské unie, konsolidované znění. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 4. 11. 2017]. Dostupné z: <http://eurlex.europa.eu/> (dále jen „SFEU“). *Pauknerová* považuje posílenou spolupráci za limit evropského mezinárodního práva soukromého a překážku mezinárodní rozhodovací jednoty. Viz PAUKNEROVÁ, Monika. Evropské mezinárodní právo soukromé a zamyšlení nad výročí Římských smluv. *Právník*, 2017, roč. 156, č. 3, s. 186. ISSN 0231-6625.

16 Opatření týkající se rodinného práva s mezinárodním prvkem se přijímají zvláštním legislativním postupem. Proto se i pro nařízení o majetkových poměrech manželů vyžadovalo, aby bylo jednomyslně přijato Radou po konzultaci s Evropským parlamentem. Viz čl. 81 odst. 3 SFEU.

republiky.¹⁷ To znamená, že okruh členských států EU, které mají povinnost aplikovat tato nařízení, není totožný.¹⁸ V tomto ohledu tedy není unifikace pravidel kompletní.

Rovněž časová působnost analyzovaných předpisů se liší. Nařízení o dědictví „*se použije na dědictví osob, které zemřely 17. srpna 2015 nebo později*“.¹⁹ Na rozdíl od toho, nařízení o majetkových poměrech manželů bude použitelné až ode dne 29. ledna 2019. Pro určení příslušnosti soudu bude rozhodující, aby bylo soudní řízení zahájeno 29. ledna 2019 či později. Pravidla pro určení práva rozhodného se budou vztahovat na manžele, kteří po tomto datu uzavřou manželství nebo si pro své majetkové poměry v manželství zvolí právo rozhodné.²⁰

Jako nejproblematictější se ovšem jeví vymezení věcné působnosti těchto předpisů. Zjednodušeně lze říci, že nařízení o dědictví se vztahuje na „*dědění majetku zemřelých osob*“²¹, zatímco nařízení o majetkových poměrech manželů reguluje „*majetkové poměry v manželství*“ (*matrimonial property regimes*)²². Byť obě nařízení tyto pojmy dále definují a specifikují okruhy otázek, na které se vztahují, a to pozitivně i negativně, přetrvává zde riziko vzniku kvalifikačního problému²³. Mnohé právní řády totiž znají pravidla, která jsou na pomezí mezi manželským majetkovým právem a právem dědickým. Příkladem budiž institut „*Zugewinnbeteiligung*“ známý v německém právu, u něhož se většina soudců i akademiků

17 Bod 10–13 preambule, čl. 70 nařízení o majetkových poměrech manželů. Posílené spolupráce se prozatím účastní Belgie, Bulharsko, Česká republika, Finsko, Francie, Chorvatsko, Itálie, Kypr, Lucembursko, Malta, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovinsko, Španělsko a Švédsko. Později se rozhodlo připojit také Estonsko. Viz COUNCIL OF THE EU. *18 EU countries agree to clarify rules on property regimes for international couples* [online]. Brussels, 9. 6. 2016 [cit. 3. 9. 2017]. Dostupné z: http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/2016/6/47244642355_en.pdf

18 Velká Británie, Irsko a Dánsko neparticipují ani na jednom z uvedených nařízeních. Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a Slovensko jsou vázány pouze nařízením o dědictví. Nicméně, po splnění předepsaných podmínek se i tyto nezúčastněné členské státy EU mohou kdykoli zapojit do posílené spolupráce na nařízení o majetkových poměrech manželů. Viz bod 13 preambule nařízení o majetkových poměrech manželů; čl. 328 odst. 1 SFEU.

19 Čl. 83 odst. 2, 3 obsahuje přechodná ustanovení, která se týkají volby práva a pořízení pro případ smrti. K časové působnosti v podrobnostech vizte čl. 83, 84 nařízení o dědictví.

20 Čl. 69, 70 nařízení o majetkových poměrech manželů.

21 Z působnosti jsou naopak výslovně vyloučeny „*otázky vztahující se k úpravě majetkových poměrů v manželství*“. V podrobnostech vizte bod 9–19 preambule, čl. 1, čl. 3 odst. 1 písm. a), čl. 23 nařízení o dědictví. Viz WELLER, Mathias. Article 1: Scope. In: CALVO CARAVACA, Alfonso L., Angelo DAVÍ a Heinz-Peter MANSEL (eds.). *The EU Succession Regulation: A Commentary*. 1 ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 86–90. ISBN 978-1-107-12730-2; SOLOMON, Dennis. The Boundaries of the Law Applicable to Succession. *Analýza Právog Fakulteta Univerzitetu u Zenici* [online]. 2016, Iss. 18, s. 193–218 [cit. 17. 9. 2017]. Dostupné z: <https://www.ebscohost.com/>

22 Stejným způsobem vylučuje nařízení o majetkových poměrech manželů ze svého rozsahu otázku „*dědění pozůstalosti po zemřelém manželovi*“. V podrobnostech vizte bod 18 – 28 preambule, čl. 1, čl. 3 odst. 1 písm. a), čl. 27 nařízení o majetkových poměrech manželů. Viz VIARENGO, 2011, op. cit., s. 202–207.

23 V podrobnostech vizte KUČERA, Zdeněk a Monika PAUKNEROVÁ. Kvalifikační problém. In: KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ, Květoslav RŮŽIČKA a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vyd. Plzeň–Brno: Aleš Čeněk–Doplňek, 2015, s. 137–151. ISBN 978-80-7380-550-0.

příklání ke kvalifikaci podle manželského majetkového práva.²⁴ Přesná delimitace věcné působnosti obou předpisů tudíž není jednoduchá a pravděpodobně ani dosažitelná.

K překonání rozdílů mezi jednotlivými právními řády členských států EU by se v kontextu unijních nařízení měla uplatňovat autonomní kvalifikace a interpretace uvedených pojmů²⁵, tedy výklad nezávislý na jednotlivých národních právních řádech²⁶. V obecné rovině připadá do úvahy dále využití kvalifikace funkční.²⁷ Na základě této je nutné posoudit, zda je funkcí konkrétního institutu vypořádání společného majetku manželů v případě smrti jednoho z manželů (tedy jde o záležitost manželského majetkového práva), či jde o vypořádání dědictví po zemřelém manželovi (tj. problematiku práva dědického).²⁸ Vymezení vzájemného vztahu kvalifikace autonomní a kvalifikace funkční je problematické. Nicméně se zdá, že se tyto nevylučují.²⁹

Další problém, na který je proto nezbytné upozornit, souvisí s vlastní koordinací manželského majetkového práva a práva dědického na úrovni vnitrostátního hmotného práva. Ekonomické zájmy pozůstalého manžela totiž určitým způsobem chrání většina právních řádů. Tohoto cíle ovšem dosahují různými prostředky. Zatímco některé státy poskytují ochranu skrze manželské majetkové právo, jiné upřednostňují prostředky práva dědického (např. považují pozůstalého manžela za jednoho z dědiců). První přístup je typický pro státy, kde se jako manželský majetkový režim uplatňuje společenství majetku, a kde se tedy pozůstalý manžel účastní na společném majetku manželů (zpravidla rovným dílem). Naopak, ochraně prostřednictvím práva dědického dávají přednost země *common law*, v nichž i po uzavření manželství zůstává majetek manželů oddělený. V určitých právních řádech se lze dokonce setkat s ochranou jak podle práva dědického,

24 Pro další příklady v podrobnostech vizte BONOMI, op. cit., s. 219–220; WELLER, op. cit., s. 86–93.

25 VIARENGO, 2011, op. cit., s. 202; BONOMI, op. cit., s. 219. K rozlišení majetkových poměrů manželů a otázek dědických se vyjadřoval také Soudní dvůr Evropské unie (resp. Evropský soudní dvůr), a to v souvislosti s Bruselskou úmluvou z roku 1968. V podrobnostech vizte rozsudek Soudního dvora ze dne 31. března 1982. C. H. W. vs. G. J. H. Věc C-25/81. In: *Curia* [právní informační systém]. Soudní dvůr Evropské unie [cit. 4. 9. 2017]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/>

26 V podrobnostech vizte rozsudek Soudního dvora ze dne 14. října 1976. LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG vs. Eurocontrol. Věc C-29/76, bod 5. In: *Curia* [právní informační systém]. Soudní dvůr Evropské unie [cit. 4. 11. 2017]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/>

27 ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 69–70, 80–81. ISBN 978-80-7552-501-7; ROZEHNALOVÁ, Naděžda. Obecná část kolizního práva – zacházení s kolizní normou. In: ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Klára DRLIČKOVÁ, Tereza KYSELOVSKÁ a Jiří VALDHANS. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 90–93. ISBN 978-80-7552-864-3.

28 SOLOMON, op. cit., s. 200.

29 Na využití funkční kvalifikace jako metody (resp. jedné z metod) kvalifikace norem evropského mezinárodního práva soukromého ve své monografii upozorňuje s odkazem na další autory Rozehnalová. V podrobnostech vizte ROZEHNALOVÁ, op. cit., 2016, s. 90–91.

tak podle manželského majetkového práva.³⁰ V každém případě by měl tuzemský zákonodárce nahlížet na ochranu pozůstalého manžela komplexně a brát do úvahy obě oblasti – právo dědické i manželské majetkové právo.³¹

Nicméně, v poměrech s mezinárodním prvkem není (resp. nemusí být) situace tak jednoznačná. Jestliže se majetkové poměry manželů mají řídit jiným právním řádem než s tím související otázky dědické, lze za určitých podmínek dospět k velmi neuspokojivým a nespravedlivým důsledkům. Nedostatek koordinace může vést buď k excesivní ochraně pozůstalého manžela, anebo – ještě hůře – k absenci jakékoli ochrany.³² Pozůstalý manžel tak může mít právo na dvojnásobek toho, co by mu jinak náleželo podle konkrétního právního řádu, nebo naopak nezískat nic.³³ Výsledkem aplikace různých právních řádů na jednotlivé aspekty určité životní situace tak může být zcela nežádoucí disharmonie. I když takové řešení nepředvídal ani jeden z dotčených právních řádů, použil-li by se v konkrétním případě samostatně.³⁴ Protože se jedná o rovnocenné nároky, nelze určit ani tzv. převažující statut³⁵, tedy zda má v konkrétním případě převážít dědický či manželský majetkový statut.

Jakým způsobem se tedy lze vypořádat s uvedenou situací? Tradičním řešením, jež se v této souvislosti nabízí, je využití adaptace (též přizpůsobení)³⁶, ať už na úrovni práva kolizního či na úrovni hmotných norem práva rozhodného. Aniž by autorka chtěla zabíhat do větších podrobností³⁷, je možné konstatovat, že adaptace umožňuje případ

³⁰ BONOMI, op. cit., s. 220–221. Obdobně Max Planck Institute for Comparative and International Private Law. *Comments on the European Commission's Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession* [online]. March 2010 [cit. 19. 11. 2017]. s. 6. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201005/20100526ATTI75035/20100526ATTI75035EN.pdf>

³¹ SOLOMON, op. cit., s. 201.

³² BONOMI, op. cit., s. 220–221.

³³ JÚDOVÁ, Elena. Nová úprava adaptácie v Zákone č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. In: ROZEHNALOVÁ, Naděžda, KLÁRA DRLIČKOVÁ a JIŘÍ VALDHANS (eds.). *Dny práva 2015 – Days of Law 2015: Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl?* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 109 [cit. 11. 9. 2017]. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/34592>

³⁴ KÖHLER, Andreas. General Private International Law Institutes in the EU Succession Regulation – Some Remarks. *Analí Pravnog Fakulteta Univerzitetu u Zenici* [online]. 2016, Iss. 18, s. 179 [cit. 11. 9. 2017]. Dostupné z: <https://www.ebscohost.com/>

³⁵ ROZEHNALOVÁ, op. cit., 2016, s. 153.

³⁶ V podrobnostech vizte ROZEHNALOVÁ, 2016, op. cit., s. 151–164; DANNEMANN, Gerhard. Adaptation. In: LEIBLÉ, Stefan (ed.). *General Principles of European Private International Law*. Alphen an den Rijn: Kluwer Law International, 2016, s. 331–342. ISBN 978-90-411-5955-7; ROZEHNALOVÁ, 2017, op. cit., s. 112–118.

³⁷ Adaptaci se autorka podrobněji věnovala ve svém článku ZAVADILOVÁ, Lucie. Adaptation of Rights in Rem According to the EU Regulation on Matrimonial Property Regimes. *Studia Juridica Et Politica Jaurinensis* [online]. 2017, Vol. 4, Iss. 2, s. 55–68 [cit. 18. 11. 2017]. Dostupné z: http://dfk-online.sze.hu/images/sjbj/2017/2/SJJP%202017_2.pdf

od případu odstranit nežádoucí důsledky použití více právních řádů na konkrétní situaci a docílit tak rozumného a spravedlivého řešení.³⁸ Vzhledem k tomu, že však samotná adaptace závisí na diskreci soudce, přetrvává zde určitý prvek nepředvídatelnosti.³⁹

Byť nařízení o dědictví i nařízení o majetkových poměrech manželů upravují výslovně pouze adaptaci věcných práv,⁴⁰ připuštěny jsou i jiné formy přizpůsobení.⁴¹ Lze si proto představit adaptaci nároků pozůstalého manžela vyplývajících z manželského majetkového práva na straně jedné a nároků dědickoprávních na straně druhé. Bude-li využita adaptace na úrovni kolizních norem, lze například dospět k podřízení otázek dědických manželskému majetkovému statutu, příp. rozšíření použitelnosti dědického statutu i na vypořádání majetkových poměrů manželů. Řešení na úrovni hmotných norem může spočívat v započtení majetku, který již pozůstalý manžel obdržel v rámci vypořádání majetkových poměrů manželů, na dědický podíl apod.⁴² Jelikož není tento postup v analyzovaných nařízeních podrobněji upraven, je možné jeho prostřednictvím dosáhnout potřebné flexibility. Zároveň je ovšem nezbytné zdůraznit, že existující stav klade vysoké nároky na osobu soudce.⁴³ Shrňeme-li doposud uvedené, můžeme konstatovat, že ani tak není hranice mezi záležitostmi dědickými a majetkovými poměry manželů, a tedy ani hranice mezi věcnou působností obou nařízeních, vždy zřetelná a snadno určitelná.⁴⁴ Naopak, výše nastíněné problémy odůvodňují potřebu uvést oba unijní instrumenty do vzájemného souladu. A to zejména v oblasti určování práva rozhodného. Těmto úskalím lze totiž alespoň do jisté míry předejít, budou-li se všechna majetková práva vyplývající ze smrti jednoho z manželů řídit jedním právním řádem.⁴⁵

2 Určování rozhodného práva

Stěžejní oblastí, v rámci které je nezbytné posuzovat soulad nařízeních o dědictví a nařízeních o majetkových poměrech manželů, je určování rozhodného práva. Jak bylo naznačeno výše, použití jednoho práva na všechny aspekty majetkového vypořádání v případě smrti jednoho z manželů, může překonat kvalifikační problémy i nejasnosti spojené s vymezením věcné působnosti konkrétního předpisu.

³⁸ ROZEHNALOVÁ, 2016, op. cit., s. 153–154, 157.

³⁹ BONOMI, op. cit., s. 220–221.

⁴⁰ Viz bod 16 preambule, čl. 31 nařízení o dědictví; bod 25 preambule, čl. 29 nařízení o majetkových poměrech manželů.

⁴¹ Srov. bod 17 preambule nařízení o dědictví; bod 26 preambule nařízení o majetkových poměrech manželů.

⁴² BOGDAN, Michael. Private International Law as Component of the Law of the Forum. General Course on Private International Law. In: *Recueil des Cours. Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. 2010, Vol. 348. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, s. 233. ISBN 978-90-04-18517-3.

⁴³ Shodně JÚDOVÁ, op. cit., s. 118.

⁴⁴ Shodně SOLOMON, op. cit., s. 201.

⁴⁵ BONOMI, op. cit., s. 219–220.

V čem se obě nařízení shodují, je osobní působnost, která je nastavena jako univerzální. To znamená, že použitelným může být nejenom právní řád členského státu EU (resp. zúčastněného členského státu EU v případě nařízení o majetkových poměrech manželů), ale rovněž právo státu třetího (tj. nečlenského státu EU).⁴⁶ I když se v kontextu práva rodinného a dědického mohou vyskytovat obavy před aplikací „exotického“ právního řádu⁴⁷, jedná se o tradiční přístup uplatňovaný i v dalších unijních předpisech.

Shodným rysem analyzovaných předpisů je také zakotvení principu jednoty použitelného práva⁴⁸. Zásadně tedy nedochází ke štěpení (*dépeçage*) dědického⁴⁹ ani manželského majetkového statutu. Naopak platí, že rozhodným právem se řídí majetek jako celek, a to bez ohledu na jeho povahu, tj. zda jde o věci movité nebo nemovité, protože žádné z nařízení nepřipouští aplikaci *lex rei sitae* pro nemovitosti.⁵⁰ Rozhodující vliv nehraje ani poloha majetku; použitelný právní řád se aplikuje na majetek situovaný v členském státě EU i ve státě třetím, nečlenském.⁵¹ Princip jednoty má zajistit, že vypořádání majetku po zemřelém manželovi bude snazší, levnější a předvídatelnější.⁵²

⁴⁶ Bod 37 preambule, čl. 20 nařízení o dědictví; bod 44 preambule, čl. 20 nařízení o majetkových poměrech manželů. Viz CALVO CARAVACA, Alfonso L. Article 20: Universal Application. In: CALVO CARAVACA, Alfonso L., Angelo DAVÍ a Heinz-Peter MANSEL (eds.). *The EU Succession Regulation: A Commentary*. 1 ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 291–293. ISBN 978-1-107-12730-2.

⁴⁷ Ochranu před použitím takového právního řádu zajišťuje princip blízkosti (*principle of proximity*), který se uplatňuje jak u obecného pravidla pro určení práva rozhodného, tak i u volby práva. Využívanými kritérii jsou proto v těchto věcech především obvyklý pobyt a státní příslušnost osob. Shodně DIAGO DIAGO, Maria del Pilar. The Matrimonial Property Regime in Private International Law. In: ŠARČEVIĆ, Petar a Paul VOLKEN (eds.). *Yearbook of Private International Law. Volume II – 2000*. The Hague: Kluwer Law International, 2000, s. 192. ISBN 90-411-1520-X; CALVO CARAVACA, Alfonso L. Article 21: General Rule. In: CALVO CARAVACA, Alfonso L., Angelo DAVÍ a Heinz-Peter MANSEL (eds.). *The EU Succession Regulation: A Commentary*. 1 ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 299. ISBN 978-1-107-12730-2; CASTELLANOS RUIZ, Esperanza. Article 22: Choice of Law. In: CALVO CARAVACA, Alfonso L., Angelo DAVÍ a Heinz-Peter MANSEL (eds.). *The EU Succession Regulation: A Commentary*. 1 ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 326–327, 332. ISBN 978-1-107-12730-2.

⁴⁸ Bod 37 preambule, čl. 23 nařízení o dědictví; bod 43 preambule, čl. 21 nařízení o majetkových poměrech manželů.

⁴⁹ Ke štěpení dědického statutu přesto může dojít, a to ve vztazích k nečlenským státům EU. V podrobnostech vizte FUCHS, Angelika. The new EU Succession Regulation in a nutshell. *ERA Forum* [online]. 2015, Vol. 16, Iss. 2, s. 120–124 [cit. 17. 9. 2017]. Dostupné z: <https://link.springer.com/>. Další výjimky z principu jednotného dědického statutu vyplývají z ustanovení čl. 24 odst. 1, čl. 25 odst. 3, čl. 29 odst. 3, čl. 30 a čl. 32 nařízení o dědictví.

⁵⁰ Pro odlišný přístup vizte čl. 3, 6 Haagské úmluvy o právu rozhodném pro manželské majetkové poměry, jež připouští štěpení manželského majetkového statutu ve prospěch aplikace *lex rei sitae* na nemovitý majetek manželů. Viz Convention of 14 March 1978 on the Law Applicable to Matrimonial Property Regimes. *Hague Conference on Private International Law* [online]. HCCH, © 1951–2017 [cit. 15. 9. 2017]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=87>

⁵¹ Bod 37 preambule, čl. 23 nařízení o dědictví; bod 43 preambule, čl. 21 nařízení o majetkových poměrech manželů.

⁵² Pro obdobný závěr v kontextu nařízení o dědictví vizte PFEIFFER, 2016, op. cit., s. 571.

2.1 Absence volby práva

Jestliže si manželé pro své majetkové poměry nezvolili právo rozhodné, bude manželským majetkovým statutem právní řád státu prvního společného obvyklého pobytu manželů po uzavření manželství, právo společné státní příslušnosti manželů v době uzavření manželství či právo státu, k němuž mají manželé v době uzavření manželství s přihlédnutím ke všem okolnostem nejvyšší vazbu. Tato kritéria se přitom uplatní hierarchicky (kaskádovitě).⁵³ Dědickým statutem bude v případě absence volby práva právní řád obvyklého pobytu zůstavitele v době smrti.⁵⁴

Je zjevné, že obě nařízení shodně využívají jako primární hraniční určovateli kritérium obvyklého pobytu.⁵⁵ Co se ovšem liší, je jeho časové ukotvení. Zatímco nařízení o majetkových poměrech manželů operuje s prvním společným obvyklým pobytem manželů po uzavření manželství, nařízení o dědictví používá poslední obvyklý pobyt zůstavitele v době jeho smrti. Co je v této souvislosti vhodné zdůraznit, je skutečnost, že nařízení o majetkových poměrech manželů je založeno na principu neměnnosti manželského majetkového statutu, nedohodnou-li se strany jinak. Jestliže však za trvání manželství dojde ke změně obvyklého pobytu manželů, princip neměnnosti způsobí, že se majetkové poměry manželů budou řídit jiným právním řádem než otázky dědické. Manželský majetkový statut bude určen na základě prvního společného obvyklého pobytu manželů, zatímco dědickým statutem bude právo posledního obvyklého pobytu zemřelého manžela.⁵⁶

Ke změně manželského majetkového statutu, jenž byl určen na základě prvního společného obvyklého pobytu manželů v době uzavření manželství, přesto může dojít. A to ve výjimečných případech, jestliže se kterýkoli z manželů dovolá použití práva jiného státu, konkrétně práva posledního společného obvyklého pobytu.⁵⁷ Nutno podotknout, že uvedenou možnost původní návrh nařízení o majetkových poměrech

⁵³ Bod 49 preambule, čl. 21 odst. 1 nařízení o majetkových poměrech manželů.

⁵⁴ Bod 23 preambule, čl. 21 odst. 1 nařízení o dědictví.

⁵⁵ Stranou přitom autorka ponechává samotné určování obvyklého pobytu a odkazuje v této otázce na již existující práce jiných autorů. V podrobnostech vizte např. BOST, Jennifer. Nothing Certain About Death and Taxes (and Inheritance): European Union Regulation of Cross-Border Successions. *Emory International Law Review* [online]. 2013, Vol. 27, Iss. 2, s. 1161–1163 [cit. 11. 9. 2017]. Dostupné z: http://law.emory.edu/eilr/_documents/volumes/27/2/comments/bost.pdf; PFEIFFER, Magdalena. Obvyklý pobyt v evropském rodinném právu. *Soudní rozhledy* [online]. 2013, roč. 19, č. 3, s. 87–89 [cit. 12. 9. 2017]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>; PFEIFFER, Magdalena. *Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, 192 s. ISBN 978-80-87576-84-7; CALVO CARAVACA, op. cit., s. 299–317; PFEIFFER, 2016, op. cit., s. 571–575.

⁵⁶ BONOMI, op. cit., s. 227–228. Shodně komentářová literatura WELLER, op. cit., s. 91.

⁵⁷ Čl. 26 odst. 3 nařízení o majetkových poměrech manželů.

manželů z roku 2011 neobsahoval.⁵⁸ Toto ustanovení se objevilo až v návrhu nařízení z roku 2016.⁵⁹

Aby mohlo dojít ke změně použitelného práva, musí být kumulativně naplněny dvě podmínky. Jednak se vyžaduje, aby společný obvyklý pobyt manželů v tomto státě trval výrazně delší dobu než ve státě prvního společného obvyklého pobytu, jednak se oba manželé museli tohoto právního řádu dovolávat při úpravě či plánování svých majetkových poměrů. Právo posledního společného obvyklého pobytu se použije jako manžel-
ský majetkový statut již od uzavření manželství. To neplatí, jestliže s takovým řešením jeden z manželů projeví nesouhlas. V takovém případě by se uvedený právní řád aplikoval až od okamžiku zřízení posledního společného obvyklého pobytu v tomto státě.⁶⁰

Dále je nezbytné zdůraznit, že změnou manželského majetkového statutu nesmí být nepříznivě dotčena práva třetích osob (zejména věřitelů), která vyplývala z práva prvního společného obvyklého pobytu manželů v době uzavření manželství.⁶¹ Obecně ostatně platí, že by manželé měli důkladně zvážit důsledky, jež s sebou změna rozhodného práva přinese. Lze ovšem kvitovat, že toto řešení přispěje k tomu, že se budou majetkové poměry manželů i otázky dědické řídit právem téhož státu, tj. právním řádem státu posledního společného obvyklého pobytu manželů v okamžiku smrti zůstavitele.⁶² V tom nesporně spočívá jeho význam.

Také nařízení o dědictví připouští pro otázky dědické výjimku (*escape clause*⁶³) z použití práva posledního obvyklého pobytu zůstavitele v době smrti. Vyplývá-li ze všech okolností konkrétního případu, že měl zůstavitel v době smrti zjevně užší spojení s jiným státem, bude právem rozhodným pro dědění právní řád tohoto jiného státu.⁶⁴ V úvahu by přicházel např. stát prvního společného obvyklého pobytu manželů po uzavření manželství, pokud by zde manželé žili delší dobu a zůstavitel si i nadále zachovával vazby k tomuto státu. Rovněž tímto způsobem by bylo možné docílit použití jednoho právního

⁵⁸ Srov. čl. 17 návrhu nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství. Brusel: Evropská komise, 16. 3. 2011, KOM(2011) 126 v konečném znění. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 15. 9. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/>

⁵⁹ Srov. čl. 26 návrhu nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství. Brusel: Evropská komise, 2. 3. 2016, KOM(2016) 106 v konečném znění. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 15. 9. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/>

⁶⁰ Bod 51 preambule, čl. 26 odst. 3 nařízení o majetkových poměrech manželů.

⁶¹ Bod 51 preambule, čl. 26 odst. 3 nařízení o majetkových poměrech manželů.

⁶² Shodně BONOMI, op. cit., s. 228.

⁶³ PFEIFFER, 2016, op. cit., s. 575–577.

⁶⁴ Bod 25 preambule, čl. 21 odst. 2 nařízení o dědictví. Shodně FUCHS, op. cit., s. 121; DRLIČKOVÁ, Klára. Právo rozhodné pro dědické právní poměry – vybrané otázky (srovnání úpravy v ZMPS a v Nařízení o dědictví). *Acta Iuridica Olomucensia* [online]. 2015, Vol. 10, no. 1, s. 129 [cit. 20. 11. 2017]. Dostupné z: http://acta.upol.cz/wp-content/uploads/2016/05/AIO_1_2015_4.pdf

řádu na majetkové poměry manželů i nároky dědictvé.⁶⁵ V tomto případě práva prvního společného obvyklého pobytu manželů. Jak ovšem vyplývá ze samotné preambule k nařízení o dědictví, jedná se o výjimku, nikoliv náhradní hraniční určovatel⁶⁶, a proto by se toto ustanovení mělo interpretovat restriktivně.

2.2 Volba rozhodného práva

Autonomie vůle hraje v (mezinárodním) právu soukromém v posledních letech stále důležitější roli. Vzhledem ke vzrůstající mobilitě osob v rámci evropského justičního prostoru již není možné zastávat tradičně kogentní přístup ani v evropském rodinném a dědictvém právu, a proto se i v těchto věcech vyvinula autonomie vůle stran v obecný princip.⁶⁷

Ve prospěch posílení autonomie vůle stran, potažmo připuštění volby práva, hovoří několik důvodů. Volbou práva lze docílit právní jistoty, předvídatelnosti a stability úpravy daného právního poměru. Kromě toho může autonomie vůle stran překonat praktické problémy spojené s určováním obvyklého pobytu, který prozatím postrádá jednotnou definici, vhodnou pro účely práva rodinného a dědictvého.⁶⁸ Obecně lze říci, že kritérium volby práva nejlépe vyjadřuje a chrání zájmy manželů; rovněž eliminuje překážky volného pohybu osob. Dává totiž manželům možnost zvolit si jako právo rozhodné právní řád státu, s nímž se cítí být nejužěji spojeni, a jenž vyhovuje jejich individuálním potřebám. Pro účely tohoto článku je ovšem stěžejní výhodou volby práva skutečnost, že jejím prostřednictvím je možné docílit aplikace jednoho právního řádu na různé aspekty konkrétní životní situace, které spolu úzce souvisí, a překonat tak nedostatky spojené s fragmentací právní úpravy.⁶⁹

Volbu práva v současné době připouští nařízení o dědictví⁷⁰ i nařízení o majetkových poměrech manželů⁷¹. Zatímco však ve věcech majetkových poměrů manželů se kritérium

65 Nicméně, někteří autoři (např. Pfeiffer s odkazem na další autory) toto ustanovení kritizují a považují jej za nevhodné. V podrobnostech vizte PFEIFFER, 2016, op. cit., s. 575–577. Na související problémy upozorňuje rovněž komentářová literatura. Viz CALVO CARAVACA, op. cit., s. 317–322.

66 Bod 25 preambule nařízení o dědictví.

67 PFEIFFER, Magdalena. Choice of Law in International Family and Succession Law. *The Lawyer Quarterly* [online]. 2012, Vol. 2, no. 4, s. 291–292, 296 [cit. 27. 9. 2017]. Dostupné z: <http://tlq.ilaw.cas.cz/index.php/tlq/article/view/50/41>. Pro vývoj směrem k připuštění volby práva v podrobnostech vizte JAYME, Erik. Party Autonomy in International Family and Succession Law: New Tendencies. In: BONOMI, Andrea a Paul VOLKEN (eds.). *Yearbook of Private International Law. Volume XI – 2009*. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2010, s. 1–3. ISBN 978-3-86653-160-4; CARRUTHERS, Janeen. Party Autonomy in the Legal Regulation of Adult Relationships: What Place for Party Choice in Private International Law. *International and Comparative Law Quarterly* [online]. 2012, Vol. 61, Iss. 4, s. 881–888, 911–913 [cit. 19. 9. 2017]. Dostupné z: <http://heinonline.org/>

68 VIARENGO, 2017, op. cit., s. 546.

69 VIARENGO, 2011, op. cit., s. 210.

70 Bod 38 preambule, čl. 22 nařízení o dědictví.

71 Bod 45, 46 preambule, čl. 22 nařízení o majetkových poměrech manželů.

volby práva uplatňuje již tradičně⁷², pro dědické právo, kde typicky převažuje kogentní úprava, je posílení autonomie vůle významnou novinkou⁷³ a vítaným krokem vpřed⁷⁴. V žádném případě si ovšem strany nemohou zvolit jakýkoli právní řád, neboť se jedná o volbu práva kolizně omezenou. Cílem je zajistit dostatečně úzké spojení mezi zvoleným právním řádem a právními poměry manželů.⁷⁵

Pro své majetkové poměry vyplývající z manželství si (budouc) manželé mohou zvolit právo státu obvyklého pobytu či státní příslušnosti alespoň jednoho z manželů. Obě kritéria (tj. obvyklý pobyt i státní příslušnost) jsou zde navázány na okamžik uzavření dohody o volbě práva. Volbu práva přitom mohou manželé realizovat kdykoli – před uzavřením manželství, při jeho uzavření nebo dokonce až v průběhu manželství.⁷⁶ V nařízení o dědictví je autonomie vůle ještě více limitována, protože zůstavitel se může rozhodnout pouze pro aplikaci právního řádu státu, jehož je státním příslušníkem v době provedení volby práva nebo v době smrti.⁷⁷ V tomto případě se navíc jedná o jednostranný projev vůle zůstavitele, nikoliv dohodu stran, tak jak je tomu u volby práva ve věcech majetkových poměrů manželů.⁷⁸

Oba právní předpisy shodně umožňují volbu práva státu státní příslušnosti. Koordinace nařízení, a tedy aplikace jednoho právního řádu na otázky dědické i majetkové poměry manželů lze docílit pouze v případě, kdy mají manželé stejnou státní příslušnost. V opačném případě (tj. mají-li manželé odlišnou státní příslušnost) se bude i při uskutečnění volby práva manželský majetkový a dědický statut lišit.⁷⁹ Tímto způsobem bohužel unijní zákonodárce zvýhodňuje pouze určitou skupinu osob. Manželé se stejnou státní příslušností mohou při úpravě svých majetkových poměrů docílit větší právní jistoty než manželé, jejichž státní příslušnost se liší. Někteří autoři proto navrhnou, že by nařízení o dědictví mělo umožňovat, aby manželé mohli svou dohodou rozšířit použitelnost manželského majetkového statutu i na poměry dědické.⁸⁰

72 O volbě práva v souvislosti s majetkovými poměry manželů, resp. manželskými majetkovými smlouvami hovořil již v 16. století francouzský právník *Dumoulin*. Viz NORTH, Peter M. *Essays in Private International Law*. Oxford: Clarendon Press, 1993, s. 191. ISBN 978-0-19-825826-1. Srov. též čl. 3, 6 Haagské úmluvy o právu rozhodném pro manželské majetkové poměry. Viz Convention of 14 March 1978 on the Law Applicable to Matrimonial Property Regimes. *Hague Conference on Private International Law* [online]. HCCH, © 1951–2017 [cit. 15. 9. 2017]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=87>

73 VIARENGO, 2017, op. cit., s. 544.

74 PFEIFFER, 2016, op. cit., s. 577.

75 Bod 38 preambule nařízení o dědictví; bod 45 preambule nařízení o majetkových poměrech manželů.

76 Bod 45 preambule, čl. 22 odst. 1 nařízení o majetkových poměrech manželů.

77 Bod 38 preambule, čl. 22 odst. 1 nařízení o dědictví. Shodně BONOMI, op. cit., s. 229–230.

78 CARRUTHERS, op. cit., s. 903.

79 VIARENGO, 2017, op. cit., s. 550.

80 BONOMI, op. cit., s. 230; GRAY, QUINZÁ REDONDO, op. cit., s. 651–652, 654; CASTELLANOS RUIZ, op. cit., s. 332.

Pokud jde o formální požadavky na volbu rozhodného práva, ani v těchto nejsou analyzované předpisy jednotné. Zatímco nařízení o majetkových poměrech manželů vyžaduje, aby byla volba práva provedena písemně, opatřena datem a podpisem obou manželů⁸¹, podle nařízení o dědictví musí být volba „učiněna výslovně v prohlášení ve formě porřízení pro případ smrti nebo musí vyplývat z ustanovení takového porřízení“⁸². Pro dědění je tedy připuštěna nejenom výslovná, ale také implicitní volba práva rozhodného.⁸³ V tomto ohledu je nařízení o majetkových poměrech manželů striktnější. Navíc, přísnější požadavky na formu dohody o volbě práva pro majetkové poměry manželů mohou vyplývat i z dalších právních řádů, zejména práva státu obvyklého pobytu jednoho či obou z manželů.⁸⁴

Závěr

Problematika rodinného a dědického práva již není doménou pouze vnitrostátního práva. V posledních letech byla, a nutno podotknout, že stále je, této oblasti věnována pozornost také na úrovni Evropské unie. Jedná se o logický důsledek evropské integrace a s tím spojené zvýšené mobility osob. Úspěchem bylo přijetí nařízení o dědictví a o něco později také nařízení o majetkových poměrech manželů. I když v mnohých právních rádech představuje vypořádání majetkových poměrů manželů nezbytný předpoklad pro vypořádání dědictví po zemřelém manželovi, unijní právní úprava se vydala cestou dvou samostatných předpisů. Ani tak se ovšem nelze na nově přijatá nařízení dívat izolovaně, nýbrž ve vzájemné souvislosti.

Cílem předkládaného příspěvku bylo posoudit, zda se unijnímu zákonodárci podařilo dosáhnout deklarovaného záměru, aby se všechny související otázky řídily právním rádem jednoho státu. Zda tedy uvedl obě nařízení do vzájemného souladu, jež dále přispěje k právní jistotě i předvídatelnosti řešení a v obecné rovině usnadní volný pobyt osob v rámci evropského justičního prostoru.

Bez dalšího lze v tomto ohledu souhlasit s *Hrnčířkovou*, která uvádí, že „současná roztržitost právní úpravy v několika vzájemně se prolínajících předpisech, které nejsou závazné pro všechny členské státy EU, skýtá posun správným směrem pouze do jisté míry.“⁸⁵ Přijetím nařízení tedy celý proces unifikace nekončí. Naopak je zjevné, že jsou zde nové výzvy a úskalí, s nimiž se bude muset aplikační praxe v budoucnu vypořádat.

81 Bod 47 preambule, čl. 23 odst. 1 nařízení o majetkových poměrech manželů.

82 Bod 39 preambule, čl. 22 odst. 2 nařízení o dědictví.

83 PFEIFFER, 2016, op. cit., s. 577–579.

84 Bod 47 preambule, čl. 23 odst. 2–4 nařízení o majetkových poměrech manželů.

85 HRNČÍŘKOVÁ, Miluše. Přípustnost prorogace ve věcech manželských s mezinárodním prvkem – současný stav z pohledu českých soudů. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. 2016, č. 4, s. 540 [cit. 17. 9. 2017]. DOI: 10.5817/CPVP2016-4-2. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6245>

Autorka se ve svém článku nejprve snažila posoudit rozhraničení působnosti obou předpisů. Kromě toho, že se analyzovaná nařízení liší v působnosti územní a časové, jako zdaleka nejproblematictější se jeví vymezení jejich věcného rozsahu. Byť se nabízí využití flexibilních mechanismů jako je autonomní kvalifikace či adaptace, úspěch zde ve značné míře závisí na schopnostech konkrétních soudců, což s sebou i nadále nese prvky nejistoty a nepředvídatelnosti.

Stěžejní otázkou, kterou si autorka kladla, bylo, zda se podařilo docílit koordinace nařízení o dědictví i nařízení o majetkových poměrech manželů, zejména pokud jde o určování práva rozhodného. Jako východisko shodně obě nařízení zakotvují princip univerzality a jednoty rozhodného práva. I když oba předpisy upřednostňují kritérium obvyklého pobytu, jeho odlišné časové ukotvení může vést k aplikaci jiného práva na majetkové poměry manželů a jiného právního řádu na otázky dědické.

Možné řešení spatřuje řada autorů v posílení autonomie vůle stran, která i v rodinném a dědickém právu postupně získává své opodstatnění.⁸⁶ Avšak prostor pro uplatnění volby práva není v analyzovaných předpisech příliš široký. I tak se ovšem zdá, že právě prostřednictvím autonomie vůle, resp. volby práva, by mohla být alespoň do jisté míry překonána fragmentovaná právní úprava a s ní spojené nedostatky. Nutným předpokladem samozřejmě je, že se manželé budou schopni a ochotni na použitelném právním řádu dohodnout.

Na závěr lze snad jen vyjádřit naději, že se všechny nastíněné problémy podaří postupem času překonat, a že aplikace unifikovaných pravidel bude pro (pozůstalé) manžele prospěšná a usnadní jim již tak dost tíživou životní situaci, v níž se ocitli v důsledku smrti druhého manžela.

⁸⁶ *Mansel* v této souvislosti používá výstižné přirovnání, když uvádí, že autonomie vůle prošla proměnou, během které se z nemilovaného ošklivého káčátka stal základní kámen současného kolizního práva. Viz MANSEL, Hans-Peter. Party Autonomy, Legal Doctrine on Choice of Law, and the General Section of the European Conflict of Laws. In: LEIBL, Stefan (ed.). *General Principles of European Private International Law*. Alphen an den Rijn: Kluwer Law International, 2016, s. 145. ISBN 978-90-411-5955-7.